

EL TRACTAMENT DE L'EMPELT I L'ESPORGA: UN OFICI TRADICIONAL DE LA FAMÍLIA FERRER D'ALQUÀS

*Deixeu-me paraules
hòmens que veniu cansats
d'arrossegar les nostàlgies
pels carrers del passat..*

Al *tio* Tomàs Ferrer Martínez, allà on Déu el tinga.

Els Ferrer: Una família d'esporgadors

Sabem que l'ofici d'esporgador es troba lligat a la família Ferrer des del segon quart del segle XIX on ja tenim constatació de la presència de dos germans, Francisco i Tomás Ferrer Forriol, que d'alguna manera representen l'arbre genealògic i bifurcador de les diverses branques familiars d'esporgadors¹ que van fundar, les quals, cal subratllar, han tingut com a denominador comú la cèl·lula engegadora de l'ofici dins del nucli familiar. Una cèl·lula que s'ha transmés i ha perllongat fins temps relativament recents a través de les successives generacions, com ho recordava el *tio* Francisco *de ca Nacio*:

“El meu iaio ja era esporgador, mon pare també fou esporgador i els meus inicis en el treball van ser d'esporgador...també foren esporgadors mon *tio* Tomaset, son pare i els seus fills Tomás i Paco. Els altres cosins meus Pepe i Vicent, encara que tocaren prou l'empelt, no arribaren mai a esporgar.”

Avui en dia, encara és freqüent trobar associat a aquest ofici amb el malnom que reben alguns dels seus membres. És el cas del *tio* Tomás *l'Esporgador*, que

¹ A la Vall d'Albaida i a tot el Comtat se'ls anomena decimalers, expressió que segurament deriva de la paraula cimall o cimal, nom que rep la branca més alta d'un arbre. La veu cimalers no l'hem pogut localitzar registrada en cap diccionari consultat. En canvi, si que hem trobat la veu podadors, paraula utilitzada a algunes comarques del Maestrat, tot i que ens sembla una versió castellanitzada de la terminologia Esporgadors utilitzada a l'Horta Sud.

dissortadament va faltar temps enrere, o la *tia Paquita l'Esporgadora*, per posar dos exemples.

Conforme s'avança en el rastreig genealògic de la branca familiar, es pot observar com alguns dels seus descendents dediquen tota la seua existència a desenvolupar aquesta activitat, perfeccionant des de primeries en el tractat de l'empelt i l'esporga. Entre ells cal distingir a Francisco Ferrer Gil *el tio Nacio*, Tomás Sena Ferrer *el tio Tomaset l'Esporgador*, i José Sena *el tio Pepe de Nacio*. Tots ells representen en certa mesura a la segona generació d'esporgadors de les respectives famílies del cognom Ferrer.

L'indicatiu substanciós i una mica eixorca que caracteritza la trajectòria dels cosins Quico *de Nacio* i Tomaset *l'Esporgador*, cal subratllar-lo, ha estat eixa espècie de corporativisme que canalitzà tota la seua tasca conjunta. De fet, formaren l'única colla d'esporgadors existent a la població al llarg del segle XX. La seua tasca també es projectarà en el vessant del conreu dels arbres fruiters i planters de mallols. Aquest dinamisme serà emprat i projectat pels successius membres generacionals, sobretot en la primera meitat del segle passat. A partir dels anys quaranta, però, es produirà una evulsió dintre del si de les diverses branques familiars que trencaran el tradicional esquema de treball dels seus avantpassats. Els canvis socials i estructurals i els avalots de la segona meitat dels segle XX, obriran un ventall de possibilitats lligades a les noves activitats en fase d'experimentació i desenvolupament com l'horticultura, roserisme, jardineria, etc. Tota una sèrie de realitats que cada un dels membres iniciarà, sota les diferents perspectives o punt de vista personal, a cavall entre el tradicional ofici i la política revolucionària basada en l'activitat comercial.

La prematura mort de Tomas Ferrer, esdevinguda en 1945, marcarà el punt d'inflexió entre el primitiu ofici i el futur. Podem dir que, arran aquest fet luctuós sobrevindrà el total trencament amb l'antic ofici que havia servit de llaç d'unió a les diferents generacions de la família Ferrer.

Les declaracions fetes pel *tio Tomás Ferrer l'Esporgador* durant l'entrevista que li vam fer el dia 6 de març de 2001 (mesos abans de la seua mort) coincideixen en aquest context històric:

“Quan va morir mon pare encara vam continuar esporgant unes quantes temporades el meu germà Paco i jo. De fet, estiguérem anant alguns anys a Torís a canviar les varietats de tarongers per als vivers que teníem. Però clar, les possibilitats de millora econòmica que ofería l'horticultura, amb la flor ornamental, plantes de jardineria, els rosers, totes eixes coses, acabaren per plantejar-nos el futur i deixar l'ofici dels pares.”

José Ferrer Sena, conegut com el *tio* Pepe de Nacio, és altre dels membres destacats d'aquesta notable família d'esporgadors. Germà de Tomás, ha estat un expert conixedor del seu treball, que va desenvolupar quasi sempre en solitari pel seu caràcter individualista. En casos esporàdics, comparteix la professió amb un membre de la família, Nelo d'*Esperanceta*. Posteriorment, treballarà amb el seu fill Pepe fins que arriba el tràgic accident. En 1956 forma colla junt al seu nebot Jesús Ferrer Lino, conegut com Jesús d'*Anguila*, que és un jove que prové del sector agrícola dedicat a les tasques pròpies de cada època de l'any i que alterna amb l'esporga de garroferes i oliveres durant els primers dies del mes de gener. L'hivern d'aquell mateix any, els vents polars que havien penetrat pel nord de la península van produir la gelada més important a nivell nacional i van causar danys catastròfics en el sector dels cítrics així com en l'agricultura en general. Molts llauradors d'Alaquàs s'afanyaren a regar els horts per evitar que es gelaren els tarongers però l'esforç va resultar inútil perquè a mesura que entrava l'aigua es gelava en les entranyes de la terra. Sis dies de temperatures extremes acabaren gelant les arrels dels arbres. A causa d'aquesta gelada, es van arrancar molts horts de taronger. Altres van començar a brotar a l'estiu amb la pràctica de selecció i esporga. Va ser un any de treball esgotador. Vicent Parra, el *tio* Vicent el *Maio*, els va fabricar diversos xerracs fets amb trossos de serres velles que s'ha d'esmolat cada vespre perquè estiguen al punt a l'endemà.

Durant els darrers anys de l'activitat, el *tio* Pepe s'encarrega d'inculcar-li tots els secrets relacionats amb les tècniques de l'empelt i l'esporga, un mestratge que li ha de servir de gran utilitat al deixeble, com ell mateix reconeix:

“Mon *tio* em va dir: Si tu tens ganes d'aprendre, aprendràs. Perquè el *tio* t'ensenyarà tot el que hages de saber. El primer que em va ensenyar és a classificar els arbres perquè cada varietat requereix un tractament diferent segons les condicions i edat de la planta. Si es jove, adult o vell. L'arbre necessita de la remulla i això cal curar-ho i no destruir. Per posar un exemple: Als plantons joves, els creix una remulla per damunt dels braços o branques que són unes vies molt importants per a la circulació de la saba. Entre els molts secrets o tècniques de l'esporga que vaig aprendre de mon *tio* Pepe estaven les tècniques que s'han d'utilitzar perquè no es reproduïsquen els mamantons o definir la pràctica del tall o l'esqueixament. El tall sol cremar la base de l'escissió i, per tant, perjudica a l'arbre. En canvi, l'esqueixat sempre es reencarna.”

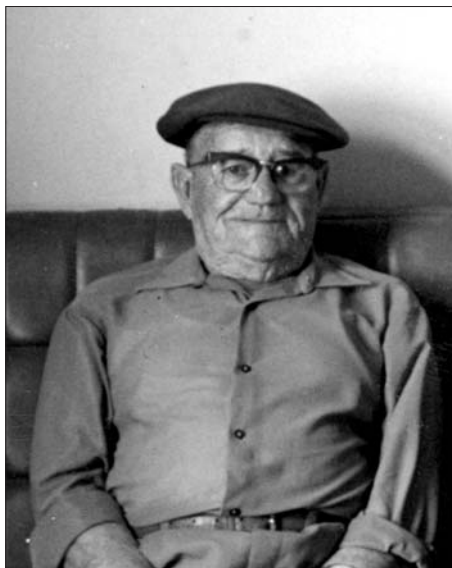
Tancat el context de ramificacions familiar que acabem d'exposar, hem de puntualitzar que la parcel·la que més ens interessa de la trajectòria persona o col·lectiva de tots els membres és la que correspon al període relacionat amb el tractament de l'esporga i l'artesanía de l'empelt de la vinya, així com les eines

utilitzades, nomenclatura de les tècniques aplicades, etc. Per tant, comencem aquesta tasca proposant algunes dates cronològiques i personals relatives als barons que van exercir l'ofici d'esporgador a les respectives famílies a través del següent quadre en què es mostra l'evolució cronològica de la família Ferrer:

Nom	Anys	Nom	Anys
Tomas Ferrer Forriol.....	1860-1930	Francisco Ferrer Forriol	1861-1930
Tomas Ferrer Sena	1891-1945	Francisco Ferrer Gil	1892-1974
José Ferrer Sena.....	1892-1979	Francisco Ferrer Martí	1919-
Tomás Ferrer Martínez.....	1913-2001		
Vicent Ferrer Bonet.....	1917-1954		
Francisco Ferrer Martínez.....	1918.		
José Ferrer Martínez	1924.		
Vicent Ferrer Martínez.....	1926.		

Índex biogràfic de la família Ferrer de Ca Nacio

Francisco Ferrer Forriol, Quico *de Nacio*, naix al voltant de 1861. Fou un dels primers deixebles de l'escola familiar. Casat amb Encarnació Gil, el matrimoni va tindre dos fills i dues filles: Tomás, Francisco, Brígida i Encarnació. La seua mort es degué produir envers 1930.

Francisco Ferrer Gil. El tio Quico *de Nacio*.

Francisco Ferrer Gil, *Nacio*, naix el 1892. Expert en el tractat de l'empelt i l'esporga, va desenvolupar l'ofici treballant part de la seua vida junt amb el seu cosí Tomás Ferrer, encapçalant una colla d'esporgadors. Casat amb María Martí Tárrega, va tindre un fill i dues filles. Va morir en 1974.

Francisco Ferrer Martí, *Nacio*, va nàixer el 1919. Va viure l'ofici en l'ambient familiar fins la dècada dels 30. Des de 1934 comparteix l'ofici d'esporgador amb

Francisco Ferrer Martí, *de Nacio*.

Tomás Ferrer Sena naix en 1891 i és altre dels patriarques d'aquesta família d'esporgadors. Casat amb Presentació Martínez, va tindre quatre filles i quatre fills: María, Presentació, Paquita, Teresa, Tomás, Paco, Pepe i Vicent. Tan sols els dos fills majors van continuar la tasca de l'esporga fins a la meitat del segle passat, amb poca rellevància en el tractament de l'empelt de la vinya. Pepe i Vicent destacaren en el tractat de l'empelt del roser. Mor l'any 1945.

² En la biografia de Francisco Ferrer Martí, publicada l'any passat, va aparèixer, per una errada, el nom del *tio* Macario com a pare de la seua dona Matilde quan en realitat havia de figurar el nom del *tio* Marcos.

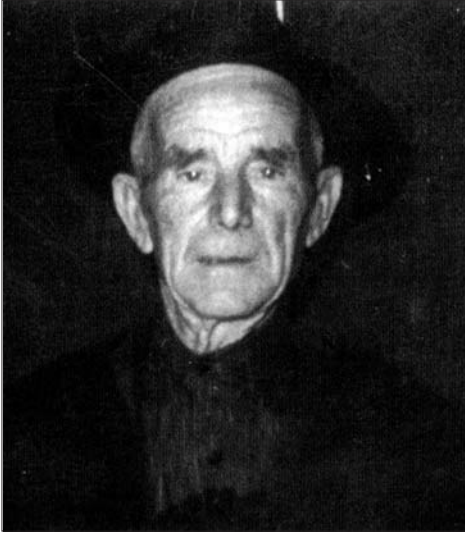
la nova professió de roserista, fins al punt de conrear sols la darrera a partir de 1946. Casat amb Matilde Sena², té dos fill i una filla: Paco, Pepe i Matilde.

Índex biogràfic de la família Ferrer de ca l'Esporgador

Tomás Ferrer Forriol naix cap 1860 fou un dels patriarques d'aquesta família d'esporgadors. Casat amb Francisca Sena, va tindre una filla, Amalia, i dos fills, José i Tomás, que van prendre l'ofici del pare. No ens ha estat possible constatar la data de la seua mort.

Tomás Ferrer Sena, *Tomaset l'Esporgador*.

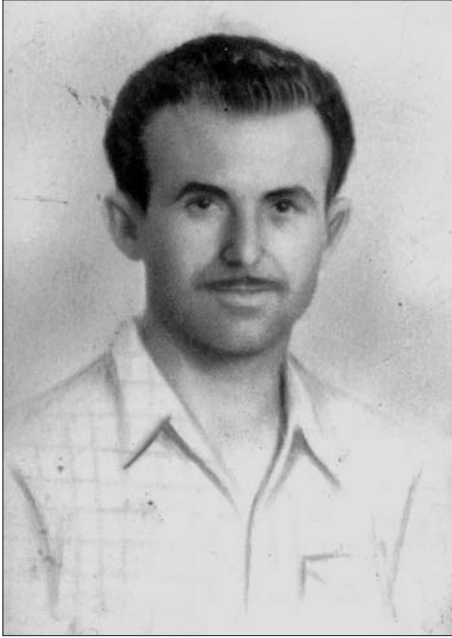
Jose Ferrer Sena. El *tio* Pepe *de Nacio*.

José Ferrer Sena naix en 1892. Va desenvolupar en solitari l'artesania de l'empelt i l'esporga al llarg de molts anys. Destaca en el relleu de la seua professió els exhaustius coneixements adquirits en aquesta parcel·la. Casat amb Teresa Bonet, *la Desmaià*, va tindre dues xiques i quatre fills: Teresa, Carmen, Pepe, Vicent, Eliseu i Paco. Va morir en 1979.

Tomás Ferrer Martínez va nàixer en 1913. Pertany a la darrera generació activa d'esporgadors d'una de les dues branques familiars. Abandona l'exercici de l'ofici a meitat de segle per a especialitzar-se en el camp de la flor ornamental. Casat amb Pilar Ortí, van tindre tres filles i un fill: Pilar, Conxa, Lola i Tomás, que no seguirà les passes dels seus familiars. La mort del *tio* Tomás es produeix en abril de 2001.

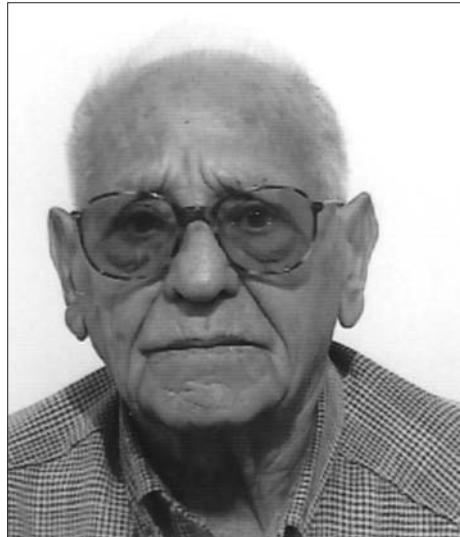
Tomás Ferrer Martínez. El *tio* Tomás *l'Esporgador*.

José Ferrer Bonet (1917-1957).
Fill del *tio Pepe de Nacio*, va continuar la línia familiar desenvolupant les tasques de l'ofici junt a son pare fins la seua tràgica mort en 1954, quan s'electrocuta amb uns cables d'alta tensió quan esporgava tarongers en terres de la Reva. Estava casat amb Antonia Martínez i tenia dos fill i dues filles: Tere, Pepe, Enrique i Antonia.

Jose Ferrer Bonet. *Pepe el Desmaiat*.

Francisco Ferrer Martínez (1919) . Va dedicar un bon període de la seua vida a l'esporga professional junt a esporàdiques incursions en l'horticultura. Casat amb Pilar Peiró, va tindre una filla i tres fills: Pilar, Paco, Jesús i Pepe.

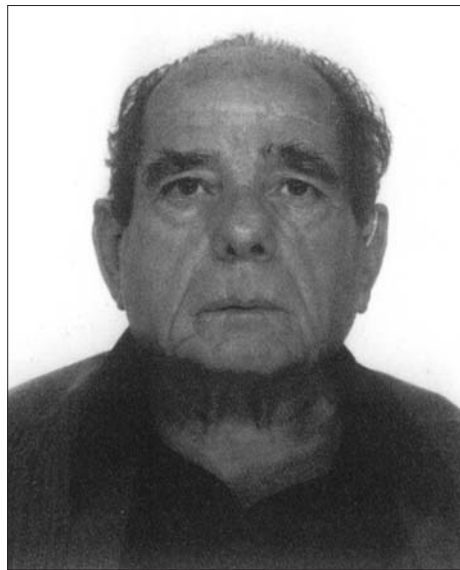
Francisco Ferrer Martínez. *Paco l'Esporgaor*.

José Ferrer Martínez. Pepe *l'Esporgaor*.

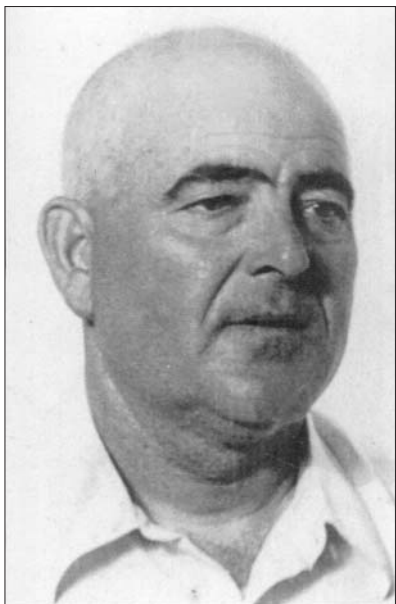
José Ferrer Martínez (1924). Destaca la seua trajectòria, dedicada en exclusiva a les plantes de jardineria i conreu del roser. Home experimentat en la parcel·la de l'empelt, està casat amb Carme Escuder. Del seu matrimoni van nàixer tres filles i un fill: Carmen, Pepa, Amparo i Pepe.

Vicent Ferrer Martínez (1926). És el més menut dels barons. Durant un llarg període de temps va treballar junt al seu germà Pepe en el conreu de la jardineria i flors ornamentals fins a la seua independència personal que es produeix al voltant de l'any 1965. Ha estat un notable empeltador de roser. Casat amb Adela Pérez, van tindre quatre fills i una filla: Vicent, Enric, Joan, Lluís i Adela.

Vicent Ferrer Martínez. Vicent *l'Esporgaor*.

Índex biogràfic d'altres membres vinculats a la família Ferrer

Manuel García Ferrer, *Nelo d'Esperanceta*.

trajectòria professional està lligada a l'agricultura, dominant de forma encomiable totes les parcel·les que integren les tasques pròpies del camp. Comença a esporgar durant la dècada dels anys cinquanta, treballant al llarg de dotze anys al costat del *tio Pepe de Nacio*. Casat amb Ascensión Armero Novella té dues filles i un fill: Ascensión, María Pilar i Jesús. En l'actualitat encara exerceix l'artesania de l'esporga en els seus horts, així com la formació dels tarongers joves en propietats d'alguns companys.

Manuel García Ferrer, *el tio Nelo d'Esperanceta* (1902-1980). Nascut a primeries del segle XX, comença de jove la pràctica de l'esporga i l'empelt integrat en la colla del seu cosí Quico de nació. També va formar part de la colla de Vicent *el Cellut d'Aldaia*, essent a les darreries de la seua vida quan treballa en solitari. Casat amb Francisca Gil Cubells, va tindre una filla i un fill, Paquita i Manuel, el qual rebrà de son pare les primeres nocions del tractament de l'esporga tot i que ven aviat abandonarà l'ofici. Va morir el 15 de novembre de 1980.

Jesús Ferrer Lino (1932). Va nèixer el segon any de la República. Tota la seua

Jesús Ferrer Lino, *Jesús d'Anguila*.

El tractat de l'esporga

Al segle XVIII, el botànic Cavanilles ja denunciava l'estat d'abandó ens què es trobaven els camps d'oliveres a la zona del Pla de Quart, una extensa franja del territori que comença des de la ratlla mollonera del Camí de Moret a la partida del Bovalar. Hi creixien en estat semisalvatge els abundants cultius de vinyes i oliveres. Cavanilles lamentava en la seua descripció l'escàs fruit que oferien aquells arbres tan exuberants per manca de cura, quan es podia triplicar la producció tan sols amb un adequat tractament de l'esporga.

I no anaven malament encaminades les observacions de Cavanilles perquè l'esporga podia ser, globalment definida, com el mitjà artificial per a regular el desenvolupament d'un arbre des del punt de vista estètic, curatiu o productiu. Per tant, la pràctica de l'esporga en els arbres fruiters resultava, a més de beneficiosa per al vegetal, imprescindible perquè tenia com a objectiu principal la selecció de les branques joves que acaben de brotar i l'eliminació del secall llenyós, ramatge vell o danyat que, en el seu conjunt, representava una condició negativa per a la fructificació dels arbres.

L'alternança de l'empelt i l'esporga, dos elements diferents però complementaris en el desenvolupament de l'arbre, i que requereixen l'aplicació de distintes tècniques com més avant podrem comprovar.

Existeixen dues característiques de l'esporga: l'esporga de formació i l'esporga productiva. L'esporga de formació consisteix en dirigir des de xicotet l'evolució de l'arbre, modificant la direcció natural de les branques perquè en el seu conjunt cresca en perfecte estat d'harmonia seguint un ordre establert. Per tant, calia evitar els xuplons

Camp de tarongers joves subjecte a l'esporga de formació practicada per Jesús d'Anguila als vessants de Morredondo on cal observar la perfecta simetria que marquen les filades d'arbres.

o mamons, brots que naixien dels braços de l'arbre i que, quan absorben la saba, tendien a la deformació de l'arbre. Fet que ocorre sovint als cítrics.

Tot i açò, quan l'esporga concernia als arbres joves, era important la cura en l'execució. S'havien de prendre precaucions extremes perquè les amputacions mal realitzades podien comportar danys irreparables a l'arbre.

Llavors, l'esporga productiva tenia per objecte realitzar una sèrie de modificacions en l'arbre que permetera obtindre una floració més abundant que garantira una millor fructificació. Aquesta pràctica es realitzava seguint unes normes molt precises que podien variar d'una espècia a altra i que, pràcticament, es basaven en dos elements constitutius dels arbres: estructura i branques que aportaven els brots de flor a través de les gemmes.

Divisió general dels arbres fruitals

Dividien els arbres fruiters en dos grups o seccions: Domèstics i silvestres. Formaven part del primer grup els arbres que oferien les fruites elaborades per al consum de tothom com podien ser les pereres, pomeres, bresquilleres, tarongers, etc. Els arbres silvestres eren els que tradicionalment es plantaven en superfícies relacionades amb el secà i que solien estar destinats a altres usos o aplicacions. A aquesta classe pertanyien l'olivera, la garrofera, la ametler i la vinya.

Empelt i esporga

L'empelt i l'esporga eren dos modalitats diferents en el desenvolupament dels arbres que requerien distintes tècniques en el seu tractat. Les tècniques de l'empelt també variaven substancialment d'acord amb l'organització de les espècies. Així es trobaven conceptes diferents d'anàlisi, no tan sols entre l'empelt d'un arbre fruiter i la vinya, sinó també del respectiu utilatge emprat.

L'empelt en els arbres d'horta

Generalment, l'esporga dels arbres fruiters domèstics conreats a terres de regadiu tenia lloc a les acaballes de l'hivern, sobretot en el tractament del taronger que solia practicar-se en l'època de floració, coincidint amb els mesos de març i abril, tot i que de vegades s'allargava als darrers dies de juliol. La substitució però, de les antigues varietats de sanguinelli, banca o caenera adelantares des d'ençà les campanyes de l'esporga degut a les diferents varietats que havien anat apareguen al mercat i que possibilitaren una recol·lecció més primerenca del fruit.

L'esporga del taronger solia practicar-se en l'època de floració, coincidint amb els mesos de març i abril.

La preparació dels horts de tarongers

La presència en determinades èpoques de les successives varietats de taronger al sector citrícola comportava uns constants canvis en l'estructura dels arbres. Quan una varietat de taronja deixava de ser rendible, s'efectuava la transformació radical de l'arbre mitjançant la implantació d'una nova varietat. Aquesta sèrie d'operacions requeria una preparació prèvia de l'arbre dos mesos abans de practicar l'empelt. La tasca consistia en el buidat del ramatge a través de l'esporga, la qual provocava una ràpida retenció de la saba. L'objectiu del buidat era, entre d'altres, seleccionar els braços més joves a l'hora de tallar la branca.

L'esporga en els arbres de secà

En els arbres de secà d'origen silvestre, l'esporga es practicava generalment a l'hivern i s'anomenava esporga en sec per coincidir amb el període de retenció de la saba i, per tant, la seua circulació era quasi nul·la. L'època d'esporgar la vinya solia ser durant el mes de març. El mes d'abril s'aprofitava per a canviar la varietat de les oliveres mitjançant l'empelt de corona o escudet.

La poda de l'olivera ha estat una qüestió molt debatuda entre els propis esporgadors tot i que, en general, la seua pràctica es realit-

L'esporga i l'empelt eren dos modalitats diferents. Ací podem observar la brotadura d'un atmeler empeltat.

zava cada dos anys per ser aquest el mètode més racional. La cura en l'esporga era altre element fonamental atès que la poda radical i desproporcionada de l'arbre podia fer desaparèixer l'equilibri necessari que ha d'existir entre branques i arrels.

Tipic aljup de secà que servia per a proveir d'aigua, tant a les persones com als bestiar que treballaven a les rodalies. Aquesta reliquía del passat va desaparèixer, junt a vinyes i garroferes, durant les profundes transformacions de terres experimentades a partir dels anys seixanta.

Altres particularitats finals

Altres dels detalls finals relacionats amb les tècniques de l'esporga solien ser els noms que rebien algunes parts de l'arbre associades a la nomenclatura, entre les quals cal distingir:

1. Creuera: Part de l'arbre on es dividien els braços del tronc. Els esporgadors també la solen anomenar copa.

2. Braços: Branques o guies que se subdividien a partir de la creuera, les qual solien ser les principals vies de circulació de la saba que irriga l'arbre. Els braços articulaven tot el teixit de les branques on s'acumulava la nutrició de la ramulla.

3. Esperons: Branquetes que naixien en els troncs i branques de les pereres i pomeres que aportaven molta flor.

4. Destallar: veu amb què s'anomenava l'acció d'arrancar els brots tendres i branquetes que apareixien en la creuera o al tronc dels arbres i que solen xuclar la força de les branques i guies principals.

5. Xuplons: Espècie de brots vigorosos que naixen dels braços i creixen en línia perpendicular absorbint tota la substància de l'arbre. També se'ls coneix popularment com a mamantons.

6. Ramulla: Capa o bardissa vegetal que cobria les branques. També es refereix a tot el ramatge que quedava estés aterra entre les filades de tarongers quan s'acabava d'esporgar els arbres. Antigament, s'escapollava la ramulla i s'extreien les branques de major tamany que s'emmagatzemaven al corral. Aquesta llenya era molt apreciada per a escalfar la llar de la casa durant els rigorosos freds de l'hivern. La resta de la ramulla s'utilitzava per a menjar dels conills. Alguns homes, com *el tio Xato d'Anguila* o *el tio Francisco el Pallero* es guanyaven la vida venent la ramulla a garbons per les cases del poble. Aquesta pràctica va decaure a la dècada dels seixanta perquè, des d'ençà, es cremava al mateix camp. Actualment, es rotura amb el tractor.

Tractament del l'empelt en els arbres fruiters

L'empelt es podria definir com l'art d'unir dos vegetals de naturalesa semblant amb la finalitat d'associar llurs qualitats i obtenir un nou subjecte de característiques específiques. L'objectiu principal i més important estava adreçat a substituir les fruites de baix rendiment per noves varietats aconseguides per mètodes selectius de creuaments. Per tant, l'empelt constituïa el millor mitjà de reproduir certes plantes o bé d'alterar la varietat des de la pròpia estructura de l'arbre mitjançant les tècniques de l'empelt que permetien millorar la qualitat de les espècies. Una de les tècniques més antigues que va romandre en algunes classes d'arbres fruiters com la pomera o el cirerer, ha estat la tècnica de l'empelt d'engaltat.

Analogia entre l'empelt i el patró

Per a finalitzar de manera adequada el procés de l'empelt, era indispensable que l'empeltador gaudira d'una llarga experiència a l'hora d'analitzar tots els aspectes fonamentals en el seu tractament, com per exemple l'analogia o afinatit entre l'empelt i el patró, perquè era fonamental la correlació de caràcters per arribar a consolidar la unió tan perfecta que acabara formant un sol individu, la qual cosa permetia al patró la possibilitat de transmetre a l'empelt la lliure circulació dels sucus que havien d'impulsar el creixement sense alterar les qualitats.

Les principals analogies que tenia en compte l'empeltador eren, per ordre preferent, la família, la saba, la fusta, l'organització o estructura, la foliació, tamany i grossària i la duració de vida.

1. Analogia de família: en clara referència a la pràctica d'aquest mètode, Gabriel Alonso Herrero ja citava a l'inici del segle XVII en la seua obra "Agricultura general" un dels tractats més antics que es coneixen sobre l'empelt: "de todas las maneras de injertar, la más segura i prende mejor siendo de semejante, como de perales, cermeños i en toda manera de manzanos." L'analogia de la família es considerava íntima quan el patró i l'empelt eren varietats de la mateixa espècie, com per exemple l'empelt d'una pomera amb altra. S'anomenava immediata quan el patró i l'empelt de dos espècies que pertanyen al mateix gènere com l'empelt de l'albercoquer sobre el cirerer, o la perera sobre codonyer.

2. Analogia de la saba. Altre dels elements que es tenia en compte era l'analogia de la saba de l'empelt amb la del patró i el predomini relatiu de determinats detalls tècnics com la qualitat, fluïdesa, època de naixement o afinat entre ambdós individus a l'hora d'unir-los mitjançant l'empelt.

- Com a element limfàtic, la saba consta d'un líquid cristal·lí que contenia diferents substàncies que es condensaven en el teixit fibrós del vegetal i aporten, a més de la nutrició, les respectives combinacions que solien diferenciar-se en relació a l'organització i estructura de cada vegetal.
- L'analogia de la saba canalitzava l'impuls i la rapidesa en l'ascens i descens. El moviment accelerat de la saba del patró provocava de vegades el xoc amb l'empelt acostumat a una saba més estonada i, per tant, menys violenta, que ocasionava al punt de contacte una excreció degenerativa per mitjà d'un lla-grimal cancerós que solia obstruir els canals de l'empelt i causava les seua destrucció.
- Era indispensable que l'empeltador coneguera l'analogia de la saba del patró amb la saba de l'empelt en períodes associats als moviments d'eclosió. Sobretot quan en una part del procés, s'anticipava la pujada de la saba de l'empelt a la del patró, produint la seua debilitació i fins i tot la seua mort per falta d'amerar-lo de les substàncies nutritives pròpies que impulsaven el seu desenvolupament primari.

3. Analogia de la fusta. Constituïa la base fonamental de l'empelt, on radicava la consistència i qualitat de la fusta per a poder graduar-la amb la del patró atés que la manca de conformitat podia arrossegar la pèrdua de l'empelt tot i que precisava d'analitzar-se la resta d'analogies tal com elasticitat, duresa, desitjat en el pes específic de la fusta.

4. Analogia d'organització: l'organització a l'interior dels arbres també era susceptible d'anàlisi perquè d'allò depenia la variació de les espècies tot i que, malgrat els elements de composició foren idèntics. Era corrent que les causes que produïen la seua mort estaven relacionades amb la discordància entre les respectives estructures interiors.

5. Analogia de foliació: resultava fonamental l'anàlisi de la foliació, és a dir, allò que té a veure amb l'aspecte de les espècies de fulles sempre verdes, la qual cosa s'aconsegueix per mitjà de patrons d'idèntica qualitat. Partint d'aquesta premissa, calia llavors empeltar els arbres de fulla perenne sobre aquells patrons que es desprenien de la foliació als primers contactes amb la tardor.

6. Analogia del tamany i grossària dels arbres. L'aspecte fonamental d'aquesta tècnica es basava en evitar la pràctica de l'empelt entre dos arbres de diferent tamany i gruix, perquè l'empelt, en fase de creixement, es considerava un risc perquè desenvolupava un volum excessiu en un tronc relativament menut que no podia assolir la força necessària per sostindre'l.

7. Analogia en la vida dels arbres. Altres dels aspectes interessants que solia tindre en compte l'empeltador era el període de vida o duració del patró, que havia de ser semblant al de l'empelt. Per tant, açò requeria una cura especial per evitar que l'empelt d'un arbre de llarga vida amb altre de curta. La pràctica d'aquest darrer cas comportava el perill de l'empelt tot i que el patró seguira vegetant de forma exuberant i amb extraordinària frondositat.

Les diverses tècniques d'empeltar

Les qüestions tècniques de l'empelt han estat una metodologia utilitzada per les diverses societats al llarg del temps sense grans canvis evolutius en la seua pràctica. És per això que la part pràctica s'ha sustentat en la variació dels diferents mètodes que ens han estat utilitzats pels professionals de l'empelt. En aquest sentit, cal distingir les diverses tècniques d'empeltar més tradicionals que han existit. Cal dir que totes tenen en comú el fet d'arribar el més harmònicament possible a la soldadura perfecta entre dos parts vegetals. És a dir, una operació adequada que facilitava la nutrició i sosteniment de l'arbre mitjançant la correcta transmissió de la saba que havia d'impulsar el seu ritme de creixement sense cap alteració.

1. Empelt de proximitat. És, tal vegada, el més senzill de tots i el que menys risc presentava per al patró i per al portaempelt.

2. Empelt de corona. Era sense dubte una de les tècniques més corrents i utilitzades que presentava, però, algunes dificultats. Generalment, aquesta tècnica s'emprava especialment per a reformar els arbres adults. Es practicava a final de l'hivern quan la vegetació estava a punt de moure.

Empelt d'escudet (a la foto Jesus d'Anguila).

3. Empelt d'escudet. Aquest es practicava excepcionalment en els tarongers xicotets en estat de formació. Consistia en introduir, per mitjà d'una escissió que es feia per davall la corfa de l'arbre que servia de patró, una gemma envoltada per una porció de corfa formant una figura triangular. Solia tardar entre vint-i-un dia en brotar. S'anomenava empelt d'escudet per la seua analogia amb els escuts d'armes dels antics cavallers. Generalment, aquest mètode d'empeltar era emprat per a propagar totes les castes d'arbres fruiters d'os com podien ser la garrofera, el taronger, la llimera, etc. Per tant, l'empelt d'escudet es podia practicar en tota classe d'arbres amb excepció de la vinya, on de forma excepcional solia practicar-se en els mallols plantats durant el mateix any. Els avantatges d'aquesta tècnica radicaven en que es podia realitzar al llarg de tres estacions:

- Primavera. Per ser l'època de major circulació de la saba. Solia ser molt apropiada per a espècies de sucs lletosos com la figuera, la morera i d'altres semblants.
- Estiu: Època en què la saba flueix copiosament durant el segon ascens i que correspon amb l'estació del solstici.
- Tardor: Període on els arbres destinen tots els sucs a nodrir les gemmes, tot i romandre en plena letargia fins a la primavera següent.

Empelt de xapa.

4. Empelt en xapa. Constituïa una variant de l'empelt en escut i consistia en fer una escissió quadrangular, d'uns 10 centímetres, en un dels braços de l'arbre patró. La tècnica d'aquest mètode s'utilitzava per a reemplaçar la gemma que, en forma equivalent al bisell pla, s'encaixava en la cissura practicada al patró. Aquest mètode sols s'emprava en els arbres adults. La gemma tardava uns quaranta dies en brotar, i durant aquest període es realitzaven unes mosses a la part superior de l'empelt amb la intenció de retindre la saba en eixe punt per a què circulara amb major fluïdesa per l'empelt. També s'havia d'aclarir amb el destal una part del ramatge del tronc on s'havia fet l'empelt amb la mateixa finalitat.

La gemma

La gemma constituïa l'element bàsic de l'empelt. S'anomenava gemma la part del vegetal que es formava en determinades parts de l'arbre com branques o eixelles. La gemma era fèrtil quan era massissa i mantenia un nucli de substàncies coagulades sense les quals no podria fusionar-se l'empelt. Açò, en lèxic corrent, solia dir-se galladura de la gemma.

La gemma anomenada de tallada era la que, a més de contindre la cèl·lula coagular tenia una estelleta de substància llenyosa adherent.

Peculiaritats de les gemmes

Les gemmes podien ser de fusta, fruita o mixtes. La gemma de fusta gaudia d'una figura prima i punteguda que sols produïa grífols; la gemma de fruit era més nodrida i servia sols per a tancar les flors; la gemma mixta era la que contenia el rudiment dels grífols i la flor. També podia ser solitària, doble o triple. La gemma es desenvolupava i passava successivament a través de les diferents parts anèmiques de l'arbre que passaven a ser definides com pleguet, branzida, brot, branca i braç.

1. Pleguet. S'anomenava així a l'estat de la gemma quan estava en disposició de brotar.

2. Branzida. Era el procés i d'acció i desenvolupament de la llavor en època de germinació.

3. Brot. Nom que rebia el grífol durant el període de formació i creixement.

4. Branca. Nom de la vareta o tall que s'aplicava al brot durant el primer any de creixement.

5. Braç o cimbal. Un dels troncs gruixuts que formaven la subdivisió de la soca.

6. Tall de mostra. Eren eles gemmes que portaven el tall del fruit.

7. Retalls de fruits. Solien ser molt curts i fermes. Amb les gemmes agrupades que produïen molt de fruit. Tot i que, per regla general, tendien assecar-se després de fructificar.

Una de les habilitats de l'empeltador, consistia en alçar els llambrots laterals de la cissura sense esquinçar la corfa del patró. També requeria molta cura la manipulació del llaç o cinta a l'hora de fer la nugasa.

Els estris d'esporgar

Des de l'edat mitjana fins a la segona meitat dels segle XX, els esporgadors han desenvolupat la seua tasca amb eines semblants conservant algunes fins a temps recents. De fet, cal remarcar la presència de la navalla ganxa o navalla del set, com ha estat coneguda entre els llauradors torrentins. Tradicionalment, els estris emprats per a l'esporga o l'empelt de garroferes, ametlers, oliveres, etc, han estat constituïts per:

Utils d'esporgar.

1. Destral. Eina de pala acerada amb mànec de fusta de taronger o garrofera d'uns 60 cm d'alçada. Estava provista d'un ull a la part posterior del tallant que permetia amagar el destral. Aquesta ferramenta era fonamental en la pràctica de l'esporga. L'esporgador havia de tindre

Destral.

una gran habilitat en el seu ús per executar una trajectòria del dretal que havia de ser exacta i precisa perquè la talladura havia de presentar una cara llisa i uniforme.

2. Xerrac. Instrument consistent en una fulla d'acer semicorba que té una vora dentada i va fixada per un extrem a un mànec de fusta de faig. Servia per a serrar o tallar les branques o troncs més grossos. Els empeltadors solien tindre una varietats de xerracs de diverses dimensions proveïts de dents corre-

El xerrac.

guts per facilitar l'eixida de la serradura i evitar els embussos de la fibra estoposa. Hi havien tres classes principals: xerrac de fulla senzilla, xerrac de fulla gran i xerrac de punta que –es de fulla estreta u acabada en punta.

3. Tisores grans d'esporgar vinya. Esporgadora de dos mans de concepció semblant a unes tisores ordinàries. Està provista de dues fulles de fricció i mànec forjat. Es compon de dues parts anomenades fulla i contrafulla. La primera talla i la segona serveix de suport. Les dues parts havien d'estar ben ajustades per

Tisores grans de podar vinya.

aconseguir un tall recte i net que poguera proporcionar una ràpida cicatrització al patró. Es diferencia de la tisora menuda per la longitud del mànec, que pot arribar als 50 cm de longitud, coala que permet augmentar la potencia en el tall. Les tisores més antigues que encara es conserven són d'origen alemany i han estat molt apreciades pels nostres esporgadors.

4. Tisores xicotetes. Tisores d'una mà composta de dues fulles de fricció semblants a la de tisores grans articulades per un petit moll central. Generalment, s'empraven en l'esporga dels arbres joves i, sobretot, per a tallar la capa de remulla o branques de poca envergadura. Durant el treball, l'esporgador les solia portar penjades de la cintura junt amb les tisores i la pedra d'esmolar.

Tisores xicotetes.

5. Pedra d'esmolar. Pedra tallada generalment en forma rectangular i petit tamany que empraven els esporgadors per a esmolar les eines a peu de treball.

Pedres d'esmolar.

6. Empeltadoret. Eina xicoteta de fulla ampla i curta, provista d'un mànec de fusta tornejada forjat a l'extrem oposat de la fulla. És l'útil emprat per a extraure els empelts d'escut o xapa de les varetes, així com per tallar el portaempelt o obrir els llambrots del patró. Existeixen dos tipus d'empeltadors: el de tamany corrent que s'utilitza en l'empelt dels arbres i el que s'empra en l'empelt del roser, que sol tindre un tamany més petit.

Empeltadoret.

7. Barceta. Recipient xicotet fet de llates d'esparg o palma, de boca estreta i forma rectangular. La barceta portava un ramal fet de cordell trenat que reforçava les voreres de la senalla des d'on s'elevava uns trenta cm per damunt dels llambrots d'ambdues cares. L'esporgador solia portar-la penjada al muscle quan es desplaçava d'una part a altra.

La barceta

8. Banquet d'esporgar. Escaleta formada per dos peus units de forma perpendicular per barres de fusta que conformen els escalons, que convergien en un replà superior que servia de base a l'esporgador quan pujava damunt del banquet per esporgar les branques dels cimals més alts de l'arbre. Fotografia cedida pel Museu Comarcal de l'Horta Sud.

Banquet d'esporgar.

Vicent Moret Lladró, el *tio* Moret.(1900-1969). Mestre ferrer que desenvolupa durant dècades el seu ofici a l'antic carrer Fondo. Destacat artesà que va aprendre l'ofici en la seua joventut en una ferreria de València que hi havia al costat del Mercat Central. Casat amb Josefa Lis Simó, viurà els primers anys del seu matrimoni a l'alqueria de Castillo on treballa de motorista. Al voltants dels anys trenta estableix la ferreria a Alaquàs, i ben aviat adquireix una gran fama entre els esporgadors de tot arreu pel extraordinari tremp que li dóna a totes les ferramentes que elabora.

unes ferramentes que eren vertaderes meravelles. Els destrals que ell feia tenien unes característiques tan especials que eren únics. De fet, els destrals que utilitzaven els esporgadors dels pobles veïns eren destrals fets en la ferreria del *tio* Moret...”

La plantació del barbat de vinya

La plantació de l'estaca o barbat de vinya s'iniciava a la tardor, coincidint amb les festes nadalenques. Les estagues s'extreien de les plantacions de vinya mare on es conreaven les varietats tan diferents com:

La ferreria del tio Moret

Totes aquestes eines agrícoles, destrals, tisores, navalles, empeltadors, s'elaboraven a la ferreria del *tio* Moret que es trobava ubicada al carrer València. El *tio* Moret era una artesà singular molt apreciat per la notable capacitat per al forjat d'utilitat agrícola. Incansable davant la farga, manipulant la ferramenta sobre l'enclusa fins dotar-la d'un tremp extraordinari.

D'ell ens contava el *tio* Francisco de Nacio, el tres de novembre de 2001, al llarg de l'entrevista que li vam fer amb motiu de la seua biografia:

“El *tio* Moret era un home amb molt de caràcter però tenia unes mans extraordinàries per treballar la ferramenta. El veies forjar la peça incansable, traent i ficant al foc, martellejar-la una i altra vegada sobre l'enclusa fins aconseguir un tremp que era una vertadera filigrana. En aquella època, es gastaven empeltadors francesos o suïssos, però a nosaltres, el *tio* Moret ens feu unes navalles d'empeltar vinya que no calia emolar mai en la vida. Aquell home feia

Camp de barbat en època d'arrancament. Rodalies del polígon industrial dels Mollons.

1. Rupestris de Lot, de la qual s'obté la varietat garnaxa i moscatell.
2. Richter 99, d'origen francès. Varietat que s'aconseguia mitjançant el creuament de la Berlandieri i Rupestris de Lot.
3. Richter 110, també d'origen francès, s'obtenia per mitjà del creuament entre la Berlandieri i la Rupestris.
4. S.O. 4. Varietat d'origen alemany elaborada a través del creuament de la Riparia i la Berlandieri. Varietat primerenca de fàcil conreu en terres humides.
5. 41.B. creuament de la Berlandieri i la Vinifera (Xasela). Patró resistant a la sequera que s'adaptava fàcilment a les terres calcàries.

A l'hora de plantar la vinya, el llaurador havia de plantejar-se una sèrie de qüestions relacionades amb les característiques del subsòl com eren la qualitat de la terra, la humitat, l'aridesa, el relleu geogràfic, clima, grau de calç, perquè cada patró requeria un

El calcímetre.

tipus diferent de terra que s'ajustara a la varietat elegida amb la finalitat d'aconseguir una major producció de la collita. El calcímetre era un element molt utilitzat per analitzar els graus de calç que presentava la morfologia del terreny.

El barbat

El barbat eren varetes de vinyes mare que rebien aquesta denominació pels arrels que soltaven durant el període de soterrament, els quals prenen la forma de barba. La longitud de les varetes oscil·lava entre els setanta o vuitanta centímetres de llargària. Després de tallar-les amb les tisores d'esporgar d'una sola mà, s'introduïen en posició obliqua a la part més meridional del solc que prèviament s'havia oberta amb la lligona o el forcat.

Els barbats romanien un any sota terra i s'arrancaven a les darreries de la tardor o principi de l'hivern. En el moment d'arrancar-los, s'agafaven d'un en un per la meitat de la vara i es capolava amb la tisora petita la capa llenyosa deixant de tres a quatre braços de cinc centímetres de llargària.

Quan el barbat quedava llest, s'anaven apilant en muntons passant a nugar-los en garbons de cent plantes que es col·locaven dins d'una rasa o regadora fins a la seua venda, recoberts de terra per a facilitar les condicions necessàries de conservació.

Tots aquests treballs es realitzaven al mateix viver, essent els nous encarregats d'aquesta tasca els viveristes que, generalment, solien ser els propis esporgadors.

L'artesanía de l'empelt de la vinya

Entre els diversos mètodes de multiplicar els vegetals que hi havia, l'empelt era un fonamental. A les darreries del segle XVIII, Claudio Buotelau ja definia l'empelt com "el triomf de l'art sobre la naturalesa". Per tant, des d'aquesta perspectiva, podríem dir que l'art d'empeltar la vinya es podria definir com una de les operacions més important i apropiades en l'aplicació i obtenció de noves varietats de raïm,

Derivades per constants transformacions experimentades al llarg d'extensos períodes de cultiu.

El tractat de l'empelt de la vinya es dividia en dues parts elementals. La part teòrica abastia tots aquells preceptes i documents que calia conèixer i mantindre present per tal de garantir el creixement i vitalitat de l'empelt. En la part pràctica era imprescindible dominar els diversos mètodes existents en la pràctica, així com l'exacta definició de cada empelt junt amb el caràcter de manipulació a l'hora d'executar la maniobra de manera precisa i eficaç. Per tant, cal reconèixer l'habilitat dels esporgadors d'aquella època que van saber conjugar la teòrica amb la pràctica al més alt nivell.

Camps de barbats joves d'on cal distingir el barbat bort (foto superior) plantat de forma oblicua a la cara del cavallò, i el barbat fi (foto inferior), plantat verticalment damunt del cavalló en doble filada. Rodalies del Camí dels Mollons.

Objectius pràctics del l'empelt

Partint del concepte que definia l'empelt de la vinya com la introducció d'una pua o gemma d'un vegetal en altre diferent per a transforma la seua naturalesa, podem encertar a comprendre l'objectiu principal de l'empelt que no era altre que canalitzar la substitució del raïm de baix rendiment per altre de millor qualitat mitjançant les tècniques més factibles com ara l'alteració del cicle de producció, endarrerint o avançant la maduració del raïm per exigències del mercat vitícola.

Les tècniques pròpies del procés

Volem destacar el principi fonamental que sustentava el tractat de l'empelt de la vinya així com tota la nomenclatura de veus tan significants que recollien els termes tècnics que ostentava tant el nom de les eines utilitzades, el nom que rebia cada una de les parts o fases de manipulació que integraven les diferents vessants del procés:

1. Empeltadera. Dipòsit d'arbres petits que servien de patrons per a empeltar i que, una volta prevaleixien els empelts, les plantes sobrants es tronaven a trasplantar als vivers, llocs habituals de subsistència.

2. Empeltar. És l'art d'introduir un tros de branqueta, pua o gemma d'un vegetal en altre de diferent varietat amb l'objectiu de formar un nou individu a través de la soldadura d'unió.

3. Empelt. S'anomenava empelt a la part del vegetal que s'introduïa en el patró a través de la soldadura.

4. Patró. Era el tron o branca que rebia l'empelt.

5. Tauleta. Així anomenava el tall transversal que es feia en el patrons per a empeltar.

L'empelt podia ser de pua o d'escudet:

6. La pua, agulleta o espiga, com també s'anomenava, era el tros de vareta que es tallava del sarment mare i que, després de traïllat, s'introduïa al patró. La pua havia de tindre dues gemmes quan s'empeltava de corona i una per a l'empelt de baix.

7. Xanca de la pua. Porció inferior de la pua que s'introdueix en el patró.

8. Moll. Nucli essencial de la gemma que conté una gota de substància coagulada sense la qual no pot prendre l'empelt.

9. Tutor. S'anomenava amb aquest nom al pal, vara o canya que es clavava junt a les plantes o arbres i que servia per a subjectar els talls dels grífols preservant-los dels cops de vent.

A l'hora d'arrancar el barbat, s'agafava la vareta per la meitat i es tallava amb la tisora xicoteta la capa supèrflua que superava la creuera deixant únicament de tres a quatre braços d'uns cinc centímetres de llargària.

Elecció i conservació de les varetes

La selecció de les varetes mare d'on s'havia d'extraure les pues es realitzava quinze dies abans d'arribar l'estació d'empeltar que, per regla general, coincidia a final de gener. Les pues o espigues s'havien de tallar dels grífols de l'any anterior. Les varetes es clavaven en terra humida i es recobrien amb palla o brossa seca per mantindre-les seques perquè era l'època en què començaven a moure les gemmes. Aquesta operació resultava molt útil perquè endarrerria la germinació de les gemmes perllongant l'estació de l'empelt, cosa previsible per la freqüència de gelades que es donaven en les varietats primerenques.

Preparació del patró

A l'hora de realitzar l'empelt, calia preparar la base del patró tallant-lo aproximadament a dos centímetres per davall de la terra. Després, s'allisava amb la navalla la superfície del tall marcat per la incisió. En aquesta operació, els troncs dels patrons prims s'arrancaven amb la navalla ganxa i per als de major gruix s'emprava el xerrac.

Col·locació de les pues

Després de preparar la tauleta o superfície del patró, l'empeltador obria una cissura amb el podó o la navalla d'empeltar, graduant l'obertura i eixamplant-la d'acord amb el gruix i tamany de la pua que s'havia d'empeltar. Després es feia palanca amb l'espàtula i introduïa la pua perpendicularment en l'obertura, col·locant sobre el font de la tauleta cavallera, de manera que penetrara apretada sense arribar a l'opressió. Procurant al mateix temps mantindre unides a la pua les fibres laterals de patró, és adir, l'empelt s'havia de col·locar de

La pua s'introduïa perpendicularment el l'obertura del patró procurant mantindre-la unida a les fibres laterals del mallol.

forma que la corfa o pell circular de la pua coincidira per un extrem amb la del patró per a què es produira la soldadura perfecta, atès que la saba és l'element fonamental de cohesió entre so vegetals i aquesta circula únicament per la corfa de l'arbre.

La preparació del patró consistia en tallar el mallol ran a la superfície de la terra, fins i tot per davall d'ella. Per a açò era necessari gratar al voltant de la soca formant una cassola amb l'objectiu d'introduir l'empelt el més avall possible per a evitar la reproducció de brots estèrils que solien surar per davall la soldadura. Després, es recobria l'empelt de la terra amb una llegona deixant una de les gemmes de la pua sense tapar. Aquesta disposició tenia la finalitat d'aprofitar la humitat existent en l'interior de la capa de terra, no sols per protegir l'empelt de les baixes temperatures o forts vents del nord, sinó per facilitar la brotada des dels respectius grífols.

Durant el període de creixement dels grífols, l'empeltador havia de destallar les branquetes tendres, acció consistent en arrancar a tiró el successius rebrots tendres o borts que aportaven els troncs abans de fer-se gruixos.

Mode de nugar el llaç

Per a subjectar la pua al tall del patró se solia emprar un llaç corredís que constava de dues voltes creuades i reforçades amb una tercera que devien coincidir a la part oposada de la pua, el lloc on havia de caure la nugassa. Una volta preparat el llaç, l'empelta-

Mode de nugar el llaç.

dor el passava per damunt de la pua i el col·locava ras al nivell de l'empelt mentre apretava la llaçada per mitjà d'un sobrecoll que facilitava el seu tancament. Una vegada engegat l'empelt, es tallaven els lligams amb una navalla pel costat oposat a la pua per tal que no es comprimira.

Entre les classes de llaços més antics emprats, el jonc i l'espardanya han estat els més apreciats perquè tenien l'avantatge de no apretar en excés i es desnugava amb facilitat sense que es llastimara la gemma.

Materials emprats en el llaç

Entre les substàncies que s'han utilitzat al llarg del temps podem trobar el cànem, el lli, l'estam, l'espardanya, l'esparg, cintes de plom (molt apreciades per a nugar els escudets delicats dels rosers) fins a la llana en rama cardada, fil de seda; fins i tot la pellorga interior de la panolla. Tot i això, el llaç d'esparg cuit, junt a la rafia, han estat per excel·lència els més emprats pels empeltadors per ser un material resistent a la humitat.

La utilització de l'esparg data de molt antic, essent ja conegut al segle XVII l'esparg entre els valencians per a subjectar els empelts de les moreres, garroferes, oliveres i tota mena d'arbres fruiters.

Mètodes d'empeltar

Es dividien en empelt de pua i empelt de gemma. A l'empelt de pua corresponia els de corona, peu de cabra i radical. La vinya empeltada amb el mètode de

Xanca de la pua.

pua tenia l'avantatge de produir un arbre poblat i d'una relativa altura perquè les seues arrels, quan creixien en tamany, s'incrustaven millor en el substrat interior de la terra proporcionant a la vinya un llarg període de vida. A l'empelt de gemma corresponia el d'escudet, canutet o anell. La manipulació d'aquests empelts es reduïa a unir la pua o la gemma al teixit coincidint a través de nombrosos punts de contacte amb el patró.

1. Empelt de coroneta. Ha estat el mètode més generalitzat de tots els empelts de la vinya. La seua pràctica consistia en obrir una cissura horitzontal sobre la base descabotada del patró on es col·locava la llengüeta de la pua de forma perpendicular, ajustant a un extrem del patró per a facilitar el punt d'unió entre les corfes dels respectius vegetals. Per a introduir la pua, l'empeltador s'ajudava de l'espàtula de la navalla per fer palanca amb els llambrots del tall fet en el patró, facilitant així la col·locació de l'empelt.

2. Empelt de peu de cabra. Antic mètode d'empeltar que es va deixar d'utilitzar per ser el menys segur de tots. També seria conegut entre els empeltadors com empelt de biaix, i es distingia del de coroneta pel tall que es realitzava en un costat lateral del mallol i no en la part superior escapolada del patró. Lògicament, la pua quedava introduïda de forma obliqua i exposada als cops de vent pel que era necessari posar-li tutors als respectius brots.

3. Empelt radical. L'empelt menys generalitzat. La seua tècnica es fonamentava en la col·locació de pues o gemmes en les pròpies arrels i amb les màximes advertències que requeria la pràctica de l'empelt sobre el tronc o branca. La seua pràctica va decaure amb els primers brots de la temible fil·loxera que atacava directament les arrels de la vinya.

4. Empelt d'escut. Aquesta modalitat s'emprava sols en els mallols joves de vinya de menys d'un any. Consistia, com ja hem dit abans, en un tros de corfa amb una gemma en forma de triangle que es practicava per mitjà de tres incisions fetes amb la navalla d'empeltar. Un horitzontal i dues obliqües amb els costats acabats en un vèrtex molt agut. Després es traçava una línia perpendicular prenent com a base la meitat de la incisió horitzontal de l'empelt per a què quedara com cal. Per a desprendre l'escudet era precís separar la fusta l'embrió de la gemma amb l'espàtula de la navalla, operació que realitzava amb molta cura l'empeltador. Generalment, la vinya empeltada d'escut produïa un cep gruixut i de poca alçada perquè les seues arrels tenien un desenvolupament relativament curt, cosa que determinava una vida curta.

5. Empelt de canutet. Entre els sistemes més antics que van utilitzar els empeltadors es trobava el de canutet, nom originari amb què es coneixia perquè es trac-

tava d'un empelt que prenia la forma d'una espècie de figura cilíndrica semblant a un canut. La pràctica d'aquest sistema es realitzava durant l'estació de primavera, que era l'època de major circulació de la saba. Consistia en separar l'empelt, format per la corfa d'una de les branquetes mare amb les seues gemmes corresponents, i col·locar-lo en el tall del patró que havia de tindre el mateix diàmetre que el portaempelt. L'empelt de canutet ha estat el més avantatjós en relació al de pua o escudet per la seua resistència, tot i que la seua pràctica s'abandonaria ben aviat per l'excés de temps que exigia la preparació i col·locació en el patró. La pràctica d'un sol empelt de canutet equivalia al mateix temps de treball que sis de pua o escudet.

6. Desmotxar el patró. Una volta realitzat l'empelt calia desmotxar el patró, acció que consistia en descabotar la part inútil i supèrflua de la capa llenyosa que superava l'empelt. Aquest operació s'executava tallant el patró ras a la gemma de l'escudet deixant l'ungla a cinc o sis dits del tall.

Utilatge d'empeltar

Els empeltadors precisaven per a desenvolupar la seua tasca els següents instruments: xerrac, ganivet, navalles, maceta de fusta, tascó, tisores de podar d'una o dos mans, cintes d'espart, cassoleta per a les pues, i, a més:

Estris d'empeltar.

1. El podó. Podadora de fulla corba i reforçada d'acer. S'emprava per obrir els patrons de més grossària. Solia tindre una fulla d'acer molt ferma per aguantar els cops de la maçola en el moment d'obrir i graduar la fisura al tamany de la pua, operació en què s'utilitzava com a palanca per a facilitar la col·locació de l'empelt.

2. La maça. Petita maçola molt manejable i de mànec proporcionat. Estava feta de fusta molt forta. S'utilitzava per a colpejar el podó o la navalla d'obrir el patró.

3. La navalla ganxa. Antiga navalla d'empeltar semblant al tallaplomes, amb un mànec que acabava, per l'extremitat contrària a la fulla, en forma d'espàtula obtusa de dos dits de llargària feta amb material d'ivori o de fusta, extremadament forta. Aquesta navalla era una eina molt útil per a practicar l'empelt de la vinya. L'empeltador la utilitzava per a preparar i llaurar les pues, obrir la cissura en els patrons que s'havien d'empeltar d'escut.

4. Navalla comú del set. Varietat de l'antiga navalla ganxa, caracteritzada principalment per la corba en forma de bec en què acabava la fulla. La base superior de la revolta s'emprava com a espàtula o palanca per obrir els patrons. Entre les moltes aplicacions i usos de la navalla es trobaven preparar i llaurar les varetes de les pues, allisar el tall marcat per la incisió del patró, obrir els patrons més prims, fer palanca en els llabrots del patró, etc. Avui en dia encara es conserven versions originals entre els llauradors torrentins.

Navalla del set.

Navalla alemanya.

5. Navalla alemanya. De característiques semblants a la navalla vulgar, i provista d'una fulla d'acer poc resistent, s'emprava per extraure

els empelts d'escudet i fer incisions als patrons prims. Aquesta navalla seria reemplaçada a la primera meitat de segle per altra més resistent fabricada a la ferreria del *tio* Moret.

6. Navalla d'empeltar. Empeltadora que presentava la forma de navalla ordinària. Estava proveïda d'espàtula curta d'acer i mànec de fusta tornejada o llisa format a l'extrem inferior de la ganiveta. Navalla de gran utilitat fabricada a la ferreria del *tio* Moret d'Alaquàs o Gorriz de Torrent. Molt apreciada pel seu extraordinari tremp, fet pel qual va substituir a la navalla alemanya.

Navalla d'empeltar.

7. L'espàtula. Element de fusta de deu centímetres de longitud que servia per a fer palanca en l'obertura de patró. L'espàtula no havia de tindre mosses ni una talladura massa forta a l'hora d'alçar els llavis de la cissura feta en el patró, la qual cosa tenia per objectiu evitar l'esquinçament de l'empelt d'escut.

8. El llambroix. Element d'acer semblant al pujavant dels ferradors. Els empeltadors l'empraven en casos excepcionals per allisar la base del patró, tot i que evitaven la seua utilització, sobretot en patrons de textura fluixa i, per tant, susceptible 'esqueixament que perjudica als empelts.

9. La corbella tiradora. Antic estri utilitzat per podar la vinya que, de forma excepcional, s'adaptava en molts casos per a preparar i igualar les tauletes dels patrons de molta grossària vist que com tenien un diàmetre excessiu presentava moltes dificultats en la seua execució si aquesta es practicava amb la navalla ganxa.

10. El tascó. Havia de ser de fusta resistent de carrasca o fusta semblant, les quals solien ser més útils per a evitar el tancament de l'obertura en els patrons de més gruix, per tant, resultava molt convenient disposar d'una gran varietat de tascos de diversos tamans i dimensions.

11. La brotxa. Element indispensable era la brotxa o espàtula de fusta per a fer passar la pegunta que s'emprava per impermeabilitzar els empelts.

12. Perol de fang. L'empeltador solia portar un perol de fang per escalfar la pegunta.

13. La carabasseta. Com qualsevol altre recipient, ha estat utilitzat per a mantindre dins de l'aigua les pues preparades.

14. El llaç. Cinta feta amb material d'estopa o rafia que servia per nugar els empelts.

15. La sarieta. Recipient de forma rectangular amb els costats ovalats. Està feta d'espert mitjançant la tècnica de llata cosida mentre que per als reforços s'empren trenes de poc gruix. La sarieta o sarionet, com també s'anomenava, ha estat utilitzada pels empeltados per transportar les civeresses classes d'eines al lloc de treball.

Sarieta.

16. Senalla. Recipient de figura cònica fet de llates d'espert més ample de dalt que de baix i que acaba en forma de punta. Servia per guardar i transportar la ferramenta d'esporgar i empeltar.

Senalla.

